

ПРИЗВИЩА РОМІВ ДВОХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ВОЛИНИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 811.161.2'373.232.1(477.82=214.58)

DOI: 10.24144/2663-6840/2021.1(45).347-353

Нестерчук О. Прізвища ромів двох населених пунктів Волині; кількість бібліографічних джерел – 13; мова українська.

Анотація. У статті проаналізовано антропоніми ромів, які проживають у населених пунктах Княгининок (давніше – Маяки) та Торчин Луцького району Волинської області. На основі власних записів систематизовано мовний матеріал та виявлено всі прізвища ромів, що мешкають у селищах; встановлено склад та продуктивність груп антропонімів і прізвищевих формантів; схарактеризовано морфологічне творення офіційних найменувань.

Антропонімія ромської меншини с. Княгининок майже нічим не відрізняється від таких самих українських онімів. Морфологічне творення кількісно переважає над лексико-семантичним – 15 проти 4 прізвищ. Утворення з патронімами формантами домінують: засвідчено 8 прізвищ зі словотворчими суфіксами *-енк-о*, *-ович* (*-евич*): *Григориченко*, *Гученко*, *Матюшенко*, *Сердюченко*, *Федоренко*, *Станкевичюс*, *Стоянович*, *Чижевич*, менша активність властива поліфункційним формантам *-ук* (*-'ук*, *-чук*), що їх виявлено у трьох номенах – *Пукалюк*, *Степанюк*, *Юзепчук*. Прізвища з посесивними суфіксами *-ов*, *-єв*, *-ин* засвідчено у двох онімах – *Тичин*, *Санніков*.

Найпродуктивнішим серед інших формантів – *-енк-о* (5 назв) у прізвищах патронічного творення, а також по три офіційні назви на *-ович* / *-евич* та поліфункційний суфікс *-ук* (*-чук*) (3 прізвища).

Онім *Бузна* відапелятивного утворення від назви куща *буз*, *бузок* із формантом *-н-а*, яке через онімізацію спершу стало прізвищем, а опісля офіційним антропонімом.

Репаш – похідний від антропоніма, указує на зовнішність номінанта або особу за родинними стосунками, якщо прізвище похідне від прізвища, то варто говорити не про його походження, а про мотивацію, яка, очевидно, вже утрачена.

Зафіксовано запозичене прізвище з незрозумілою твірною основою *Рзаєв* – можливо, російсько-тюркського походження.

Для порівняння використали прізвища ромів із двох поближких населених пунктів – Торчин та Княгининок Волинської області. Виявилось, що спільними для них прізвища *Юзепчук* і *Стоянович*, а відмінними є такі: *Бобенко*, *Гученко*, *Коржевич*, *Марценюк*, *Марцинкевич* / *Марценкевич*, *Покальчук* і *Чужук*, *Нагаловський*, *Ковальчук* і *Головацький*, *Станкевичюс* *Бузна*, *Репаш*.

Ключові слова: антропонім, роми, апелятив, прізвище, морфологічне творення.

Постановка проблеми. Серед меншин, які проживають в Україні, роми займають щодо кількості тринадцяте місце. Вони відзначаються своїми звичаями, зовнішнім виглядом (невисокого росту, смугляві, з темним волоссям), одягом та способом ведення господарства, правильніше – з небажанням господарювати.

Достеменно походження слова циган не відоме, можливо, пішло з грецької мови, що означає 'недоторканий' [Ославська 2018]. Ще одне тлумачення – це слово від турецького чи румунського *сінгани* [Гуртовий 2014, с. 318].

Циганською мовою говорять у Південній Індії та на острові Цейлон, вона належить до індійської мови індоєвропейських мов [Огієнко т. IV, с. 469]. Збереглося декілька діалектів залежно від географічного розселення носіїв. У 20-х роках ХХ століття почався розвиток та популяризація циганської мови. Так, 1926 року було створено абетку ромського мовлення, 1927-го виходить друком перший у світі журнал «Романі зоря», 1930-го – журнал «Нево дром» – «Новий шлях». 1928 року був виданий перший підручник мовою ромів – буквар для дорослих.

Грамота, яку видав великий литовський князь Олександр циганському ватажкові Василю, є першою згадкою про ромів в Україні з 1501 року. З кожним роком кількість людей цієї національнос-

ті збільшується, окрім років Другої світової війни, коли гітлерівці їх знищували цілими таборами. За переписом 1926 р., в УРСР жили 13 000 ромів (у тому числі 2 500 у містах); 1959 р. – 28 000, а за переписом 1970 р. – 30 100, 2001 року – 47 600. Вони розселені по всіх областях України, але найбільше їх на Закарпатті, у Криму і в Південній Бессарабії.

У роки Радянського Союзу (з 1956 року) було заборонене кочівництво, тому кожна сім'я була приписана до певного населеного пункту. Зараз роми мають свої будівлі, деякі навіть господарство і як громадяни України рівні перед законом, проте часто кочують, переїжджають від одного населеного пункту до іншого.

За шість десятиліть кількість ромів на Волині неухильно зростала. Зараз їх чисельність постійно збільшується. Деякі родини приживаються: живуть в одному населеному пункті, хазайнують. Інші, хоч і живуть постійно у селі, але приписки досі не мають.

Аналіз досліджень. Офіційні та неофіційні назви ромів засвідчено у творах українських письменників: Т. Шевченка «Відьма», І. Франка «Циган», М. Старицького «Циганка Аза», С. Руданського «Місяць», «Циганська дудка», О. Кобилянської «В неділю рано зілля копала», Л. Костенко «Циганська муза» та ін. На різних сайтах Інтернету знайдено списки власних особових імен «Циганські імена» [https://imena-znachenie.ru/imena/tsynganskie/], а

також з лексикографічним описом на сайті *Slovar.cc*, де пояснено їхнє походження та місце проживання меншин [<https://slovar.cc/fam/cigan.html>]. Частково про імена меншин м. Ужгорода описано в авторефераті І. Шоля «Динаміка іменника жителів м. Ужгорода у ХХ ст.» [Шоля 2018]. Однак спеціальних досліджень щодо аналізу або фіксації антропонімів ромів у названих населених пунктах серед доступних нам джерел не знайдено.

Метою статті є аналіз прізвищ ромів, які проживають у селах, що входять до територіальної громади Княгининок (с. Княгининок, Милуші, Сирники) Луцького району Волинської області.

У зв'язку з визначеною метою, поставлено такі **завдання**: 1) на основі власних записів зафіксувати всі прізвища ромів; 2) проаналізувати лексико-семантичну базу прізвищ ромів у зазначених населених пунктах; 3) схарактеризувати морфологічне творення прізвищ; 4) виявити спільні і відмінні офіційні прізвища ромів смт. Торчин та Княгининок Луцького р-ну Волинської обл.

Методи та методика дослідження. Використано метод лінгвістичного опису та його основний прийом – систематизація мовного матеріалу. Кількісний метод використано для встановлення складу та продуктивності прізвищевих формантів.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначали вище, лексична база ромських прізвищ здебільшого не відрізняється від українських відповідників. Прізвищеві форми ромів подібні до офіційних форм корінних жителів, оскільки населення будь-якої країни вже мало усталені форми цих онімів. Наприклад, серед ромів Росії переважають прізвища *Лиховидов, Волков, Шабашов, Вишняков, Шишков* та ін.; у ромів Білорусі прізвища утворені від імен предків або прізвищ за допомогою білоруського суфікса *-онк-*: *Лисьонки, Писронки, Александронки*; в Україні мають у своєму складі суфікс *-ак* – *Ворончаки, Михайчаки, Волянчаки* або закінчуються на традиційний *-онко*: *Сліченко, Кравченко, Панченко*. Ромські сім'ї, які отримали свої перші документи в Польщі, мають прізвища *Островські, Козловські, Цибульські, Косанські*, а в Криму прізвища утворені від мусульманського імені їхнього предка – *Кемалов, Ібрагімов, Шекеров, Хасан* (див.: [<https://news.rambler.ru/other/38120347-kakie-russkie-familii-na-samom-dele-tyganskie>]). Крім цього, була помічена тенденція до «облагороджування» прізвищ – *Перлова, Золотарьов* і т. д. Потім ця традиція перейшла і до імен [<https://uk.ruartijoseph.com/obschestvo/74963-muzhskie-i-zhenske-cyganskie-imena.html>].

Серед ромів, що проживають на території Княгининської територіальної громади, зафіксували такі прізвища: *Станкевичюс / Станкевичус* та *Юзепчук* (по 21 представнику), *Стоянович* (18), *Бузна* (15), *Репаш* (14), *Степанюк* (9), *Тичин* (6), *Санніков* (5), *Сердюченко* (4), *Федоренко* (2), *Пукалюк* (2), *Чижевич* (2), *Матюшенко* (1), *Григориченко* (1), *Гученко* (1).

Традиційно, аналізуючи твірні основи, прізвища поділяємо на групи:

1) за лексико-семантичними ознаками основ, від яких утворені;

2) за структурно-граматичними та словотвірними характеристиками [Кравченко 2014, с. 73], адже «первісно, коли утворювалась особова назва, кожне прізвище (прізвисько) було чимось обумовлене і щось означало», про що свідчать «чотири основні лексико-семантичні групи прізвищ, утворених 1) від імен; 2) за походженням або за місцем проживання; 3) за соціальною (класовою) приналежністю або за постійним заняттям (професією); 4) від якоїсь індивідуальної ознаки (найчастіше фізичної чи психічної властивості) їх першого носія» [Редько 1966, с. 8–9].

Дослідивши антропоніми півдня Волинської області, Л. Лісова встановила, що з-понад 27 000 прізвищ 31,99 % становлять відіменні назви (від 670 чоловічих і 51 календарного жіночого імені), 14,3 % відтопонімних прізвищ, решта – відапелятивні утворення [Лісова 2014, с. 6–8].

Про кількість носіїв одного прізвища та його походження можна дізнатися з інтерактивної карти РІДНІ <https://ridni.org/karta>.

Прізвища морфологічного способу творення відповідно до традиційного, усталеного в українській антропоніміці підходу поділяємо на: 1) прізвища з патронімічними формантами (*-енк(о), -ич, -ович (-евич)*); 2) прізвища з поліфункційними формантами (*-ук (-'ук, -чук), -ак, -ик, -к-о, -ець, -ськ-ий*); 3) прізвища з посесивними формантами: *-ов/-ев (-ев), -ів(-іє), -ин/-ін(-ін)*.

Щодо прізвищ із поліфункціональними формантами дослідниця Л. Кравченко зауважує: «...найбільш поширеними є антропоніми із суфіксами **-к-о, -ик, -ук(-юк), -ак(-як), -ець**. Багато з них можна кваліфікувати як прізвища подвійної словотвірної мотивації, що пов'язано з багатозначністю слів, а також із функціональною полісемією формантів, насамперед суфіксів **-к-о, -ик, -ук (-юк), -ець**» [Кравченко 2014, с. 121].

«Суфікс **-енк-о** один із найпродуктивніших і найбільш характерний як формат українських прізвищ. Прізвища, утворені за його допомогою, становлять 10,57 % прізвищ, утворених шляхом суфіксації. Суфікс **-енк-о** належить до патронімічних, отже, прізвища на **-енк-о** майже завжди означають сина того, кого називає передсуфіксальна частина» [Редько 1966, с. 123].

Найбільше ромських прізвищ зафіксовано з патронімічним суфіксом **-енк-о**:

Григориченко – відіменне утворення, де до варіанта *Григор* додано два форманти *-ич* + патронімічний *-енк-о* [Редько, 1966, с. 123].

Гученко – «від слов'янського особового імені *Гуч*, уперше письмово засвідчене 1423 році в мараморському селі Крачуново, що біля Мараморського Сигота: кр. *Huch f. Oltus*. У 1649 році антропонім *Гуч* уже виступає в ролі прізвищевої назви громадянина м. Мукачева: *Hucz Pal* та в Галичині» [<https://ridni.org/karta/гученко>]; «Патронімічне, утв. за допомогою суф. *-енк-о* від прізвищ *Гук* або *Гуч*; перв. значення – “син *Гука* (*Гуча*)”» [Редько 2007, с. 270; СПП-ЗУ 2013, с. 109].

Матюшенко – утворено від варіанта *Матуш* < *Матвій* із патронімічним суфіксом *-енк-о* [Редько, 1966, с. 162].

Сердюченко – прізвище відапелятивного творення із патронімічним формантом *-енк-о* (< *Сердюк*). «На Лівобережній Україні кінця XVII – початку XVIII ст. – козак найманих піхотних полків, що був на повному утриманні гетьманського уряду; охоронець гетьмана» [СУМ, т. IX, с. 133; Редько 2007, с. 948; СПЧ 2002, с. 318].

Федоренко – відіменна назва (< *Федор*) за допомогою афікса *-енк-о*, який вказує на творення від імені батька «син Федора». Так утворені офіційні назви *Іваненко*, *Клименко*, *Сергієнко* та ін. [Редько 1966, с. 18; СПП 2002, с. 360; СПП-ЗУ 2013, с. 406; Кравченко 2014, с. 192].

Моделі *-ович* / *-евич* служать активним засобом вираження родинної належності сина до батька [Чучка 2005, с. 290].

Зафіксовані такі прізвища з цим формантом:

Станкевичюс – не виявлено у словниках, але зафіксовано прізвище *Станкевич* – «патронімічне утв. за допомогою суф. *-евич* від гіпокорист. вл. імені (прізвиська) *Станко*; перв. значення – «син Станка» [Редько т. II, 2007, с. 1003]; див. ще такі фіксації: *Станкевич* – у Волинській, Львівській, Рівненській, Чернівецькій областях [СПП-ЗУ 2013, с. 375; СПП 2002, с. 334]. У праці П. Чучки виявлено *Станкович* – «Укр. утворення з суф. *-ович* від місц. трад. слов. імені *Станко*, тобто *Станислав*. Однак п-ще *Stanković* дуже поширене й у Хорватії [Чучка 2005, с. 531]. Кінцеве *-юс* носії прізвища могли отримати, проживаючи у Литві.

Стоянович < *Стоян* – «це традиційне слов'янське ім'я, найбільш улюблене та опоетизоване македонцями, сербами та болгарами. Його походження виводять із дієслова *stojati* та суфікса *-ать*. А первісна семантика імені, яку в ньому вбачають, – це побажання в охоронних цілях – Нехай зостанеться живим! (Кпаррová 168). Сама ідея наділити ім'я захисною функцією, за В. Будзішевською, до балканських слов'ян прийшла від тюркських чи монгольських народів, а завдяки болгарам вона поширилася на всю слов'янську північ (Budziszewska 239, с. 240). Найдавніші записи цього імені на українських теренах сягають XIV ст.» [https://ridni.org/karta/стоянович]. Порівняйте ще такі уточнення: «Давньослов'янське чоловіче ім'я *Стоян* того ж кореня, що й *устояти*, *стійкий*» [Чучка 2005, с. 536]; «Патронімічне, утв. за допомогою суф. *-ович* від прізвиська *Стоян*; перв. значення – “син *Стояна*»» [Редько 2007, с. 1017].

Чижевич – «Патронімічне, утв. за допомогою суф. *-евич* від прізвиська *Чиж*; перв. значення – “син *Чижа*”» [Редько 2007, с. 1167; СПП-ЗУ 2013, с. 432]. «Особове ім'я [Чиж] пішло від назви птаха *чиж*. У латиномовних записах *Загисса* ім'я *Чиж* фіксується вже з 1221 року. У польській транслітерації 1461 року цей антропонім має вигляд: *rap Jussko Cziżb* (SSNO I 444). Крім наведеного запису польські письмові джерела з українських земель XII–XV століть наводять ще декілька записів, у

яких лексема *Чиж* та її дериват *Чижик* мають однозначно український графічний вигляд» [https://ridni.org/karta/чижевич].

Серед поліфункціональних формантів найпоширенішими є *-ук* / *-юк*. Прізвища з цими формантами на Волині утворені від апелятивних основ, серед них переважають антропоніми, мотивовані назвами професій [Лісова 2014, с. 9].

Як зазначає Л. Кравченко: «Однак основне значення суфіксів *-ук*, *-чук* – це вказівка за походженням від батька (рідше за матір'ю), подібно до суфіксів *-ович/-евич*, *-енк-о*» [Кравченко 2014, с. 138].

Деякі антропонімісти підтримують припущення А. Степановича про те, що прізвища та прізвиська на *-чук* первісно давались онукам, а на *-енк-о* – синам, тобто сина *Котляра* називали *Котлярком*, а онука – *Котлярчуком*» [Кравченко 2014, с. 138].

Прізвища з суфіксами *-ук* (*-'ук*, *-чук*) вказують на сина особи, а також на його підмайстра, учня, помічника. Такі прізвища могли виникнути і від антропонімів. На Західному Поліссі лексеми на *-ук* становлять продуктивний тип найменувань дітей (із відтінком зменшеності та пестливості) (*дитюк*), нейтральних назв дорослих (*багнюк*), назв осіб із відтінком зневажливості (*манюк*), а також назв молодих тварин (*гусюк*, *поросяк*) [Аркушин 2000, с. 209].

Отож, такі форманти могли бути не тільки патронімічними, а й демінутивними, так вважають Р. Керста [Керста 1984, с. 82], Л. Кравченко [Кравченко 2004, с. 92], В. Німчук [Німчук 1964, с. 208], П. Чучка [Чучка 1969, с. 301]. Оскільки розрізнити мотиви найменувань кожного антропоніма досить важко, то зараховуємо їх до поліфункційних.

Зафіксовано також деривати, утворені від імен, прізвиськ, назв професій чи заняття першоносія. Очевидно, ці прізвища пройшли стадію онімізації, спершу функціонуючи як прізвиська.

Зафіксовані такі прізвища з *-ук* / *-чук*:

Пукалюк – «Етимологія прізвища спірна. У прикарпатських гуцулів є прізвища *Рикап*, *Рикапик*, *Рукajlo*, *Рукas*, які А. Вінцез виводить з укр. дієсл. *пукати* – «розколюватися, розриватися, тріскати». Й. Бубак виводить від апел. рек – «в'язанка», «вузол». За К. Римутом, пол. прізвище *Puka* походить від дієсл. *rukas* – «стукати», «тріскати», «лопатися». За С. Роспондом, *Puka* – це первісне слов'янське ім'я. Давньослов. ім'я з первісним значенням «в'язка» вбачає в лексемі *Пу* і *Я*. Свобода [https://ridni.org/karta/пукалюк]. Хоч можна припустити, що прізвище походить від назви риби *Пукас* < *пукас* [Гр т. III, с. 499].

Степанюк – патронімічне, утв. за допомогою суф. *-'ук* від вл. імені (прізвиська) *Степан*; синонімічне до прізвища *Степанчук* [Редько 2007, с. 1010].

Юзепчук – «В підключених нами етимологічних словниках відомості про походження прізвища ЮЗЕПЧУК відсутні» [https://ridni.org/karta/юзепчук]. Безперечно, це «патронімічне; утв. за допомогою суф. *-чук* від власного імені *Юзеп* (від *Юзеф*,

Йосип); перв. значення – “син Юзепа”» [Редько 2007, с. 1236]; пор. польське ім'я Józef [Grzenia 2002, с. 174].

-ин: *Тичин* – «В підключених нами етимологічних словниках відомості про походження прізвища ТИЧИН відсутні» [https://ridni.org/karta/тичин]; антропонім виявлено у словнику чернівецьких прізвищ – *Тіччин* [СПП 2002, с. 347]; у праці Ю. Редька зафіксовано *Тичіна* – утв. семант. способом від апелятива *тичина* (= тичка, довга палиця, жердина) [Редько 2007, с. 1054].

-ов (-ев / ев): *Санніков* – вочевидь, це прізвище російського походження від варіанта імені *Саня* < Олександр із суфіксом *-ов*. *-ов* вказує на нащадка особи, який представлений у твірній основі.

Бузна – «В підключених нами етимологічних словниках відомості про походження прізвища БУЗНА відсутні» [https://ridni.org/karta/бузна]; цей онім зафіксовано у м. Любомль Волинської обл. [СПП-ЗУ 2013, с. 49]. Вважаємо це відапелятивне утворення від назви куща *буз*, *бузок* із формантом *-н-а*, яке через онімізацію спершу стало прізвищем, а опісля офіційним антропонімом. Назви кущів стали основами 162 прізвищ Волині: *Буз*, *Бузюк* < *Буз* < *буз* ‘бузок’ [Аркушин т. I 2000, с. 35].

Репаш – П. Чучка вважає, що на основі гіпокористичної та демінутивної функції суфікса *-аш* розвинулася його генесіонімічна функція [Чучка 2003, с. 338]. Такі прізвища похідні від антропонімів (власних імен), указують на зовнішність номінанта або особу за родинними стосунками. Тут зауважимо: якщо прізвище похідне від прізвища, то варто говорити не про його походження, а про мотивацію, яка, очевидно, вже утрачена. «В підключених нами етимологічних словниках відомості про походження прізвища РЕПАШ відсутні» [https://ridni.org/karta/репаш].

Зафіксовано запозичене прізвище з незрозумілою твірною основою *Рзаєв* – «В підключених нами етимологічних словниках відомості про походження прізвища РЗАЄВ відсутні» [https://ridni.org/karta/рзаєв]; можливо, російсько-тюркського походження; див., напр., словникову статтю: азербайджанський письменник із псевдонімом Рза Расул – носій прізвища *Рзаєв* [УРЕС т. III, 1968, с. 132].

Давніше нами було досліджено прізвища ромів, що проживають у селищі міського типу Торчин Луцького району та схарактеризовані у монографії «Антропонімія торчинських ромів» [Нестерчук 2020].

1960 року у Торчині оселилася перша велика ромська родина Юзепчуків [Гуртовий 2014, с. 316]. Зафіксовано ось таку розповідь Р. Юзепчука: «*Улян Юзепчук – це мій дід. Як він помер, мені було шість років. Я знаю, що він приїхав з своїми дітьми, тобто шість синовей і три дочки. Як він сюди приїхав, то в самому Торчині місцевих як би жителів не було, в Торчин заселялися люди різних культур, і стали будувати цей Торчин. То дід мій так само будували цей Торчин.*»

Чисельність ромів у цьому населеному пункті збільшується з кожним десятиліттям, нараховано

до півтисячі осіб. Торчинська община ромів одна з найбільших у Волинській області.

Родини, що поселилися в Торчині ще у минулому столітті, вважають себе корінними: вони побудували гарні будинки, трудяться, охайно господарюють, а деякі навіть породичалися з ними. Як підкреслював І. Юзепчук, він усе життя працював, був учителем співів і художнім керівником різних ансамблів, має домашнє господарство з різною живністю, обробляє город. Інші теж знаходять заняття: закупають волоські горіхи, лущать їх і здають у приймальні пункти, збирають металобрухт та ін. А недавно приїжджих, які не влилися у громаду торчинців, прозивають *макарáми* чи *бідними цигáнами*.

Маємо два спільних торчинських і княгининських ромських прізвищ – *Юзепчук* (78 повнолітніх представників), *Стоянович* (18) і 10 прізвищ, які не зафіксовані у с. Княгининок: *Бобенко* (1), *Гученко* (20), *Коржевич* (2), *Марценюк* (1), *Марцинкевич / Марценкевич* (14), *Покальчук* і *Чужук* (по 5), *Нагаловський*, *Ковальчук* і *Головацький* (по 3). А в Торчині відсутні *Станкевичюс*, *Бузна*, *Репаш*, *Степанюк*, *Тичин*, *Санніков*, *Сердюченко*, *Федоренко*, *Пукалюк*, *Чижевич*, *Матюшенко*, *Григориченко*, *Гученко*.

Серед прізвищ торчинських ромів виявлено 9 офіційних назв лексико-семантичного творення, а саме деривати, утворені від імен:

Гученко – «Патронімічне, утв. за допомогою суф. *-енк-о* від прізвищ Гук або Гуч; перв. значення – „син Гука (Гуча)”» [Редько 2007, с. 270];

Марцинкевич, *Марценюк* – «Патронімічне, утв. за допомогою суф. *-ук* від власного імені (прізвища) Марцин; перв. значення – „син Марцина”» [Редько, 2007, с. 659]; пор. польське Marcin [Grzenia 2002, с. 227];

Стоянович – «Патронімічне, утв. за допомогою суф. *-ович* від прізвища Стоян; перв. значення – „син Стояна”» [Редько 2007, с. 1017];

Юзепчук – «Патронімічне; утв. за допомогою суф. *-чук* від власного імені Юзеп (від Юзеф, Йосип); перв. значення – ‘син Юзепа’» [Редько, 2007, с. 1236]; пор. польське ім'я Józef [Grzenia 2002, с. 174].

Деривати від інших антропонімів, апелятивів:

Чижевич – «Патронімічне, утв. за допомогою суф. *-евич* від прізвища Чиж; перв. значення – „син Чижа”» [Редько 2007, с. 1167];

Бобенко – Ю. Редько прізвище *Бобенчик* вважає дериватом із зменш. суф. *-ик* від прізвища *Бобенко* [Редько 2007, с. 75];

Покальчук – «Патронімічне, утв. за допомогою суф. *-чук* від прізвища Покало; перв. значення – «син Покала» [Редько 2007, с. 840];

Бортник – «утв. семант. способом від апелятива бортник (= пасічник); вказувало на заняття» [Редько 2007, с. 92].

Ковальчук – суфіксальний дериват від українського апелятива *коваль* [https://ridni.org/karta], а *Ковальчук* – син чи учень коваля [Редько 1966, с. 63].

Зауважимо, що серед фіксацій не виявлено жодного прізвища, яке було б утворено від ром-

ських слів, тому за самими антропонімами неможливо встановити, хто за національністю носій – ром, українець чи росіянин.

Висновки. В антропонімії ромів населених пунктів територіальної громади Княгининок зафіксовано прізвища морфологічного творення.

Морфологічне творення представлено патронімами, поліфункційними та посесивними формантами. Засвідчено 8 прізвищ із такими патронімічними суфіксами: *-енк(о)*, *-ович (-евич)*, менша активність властива поліфункційному форманту *-ук (-'ук, -чук)* – виявлено 3 офіційні назви. Прізвища з посесивними суфіксами *-ов -єв, -ин* засвідчено у 2 назвах.

Найпродуктивніші форманти у прізвищах морфологічного способу творення – патронімічний

-енк-о (5 прізвищ), а також по три офіційні назви з патронімічним *-ович / -евич* та з поліфункційним *-ук (-чук)*.

Виявлено, що у двох селищах Торчин та Княгининок Волинської області проживають представники спільних прізвищ ромів – *Юзенчук, Стоянович*. Серед торчинських прізвищ ромів зафіксовано 9 назв лексико-семантичного творення. Зовсім не виявлено назв із цим творенням серед княгининських прізвищ. Окрім того зафіксовано 16 прізвищ торчинських ромів, які не виявлені у Княгининку (*Берлевич, Бортник, Головацький, Гученко, Касперович, Ковальчук, Коржевич, Марцинкевич / Марценкевич, Нагаловський, Покальчук, Рзаєв, Чижевич, Чужук, Яковлев*, а також Ванічек належить змішаній ромсько-українській сім'ї).

Умовні скорочення джерел

1. СЗГ – Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок: у 2 т. Луцьк: Вежа, 2000.
2. Гр – Грінченко Б. Словарь української мови: У 4-ох томах. Київ, 1907–1909.
3. Редько – Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: у 2-х т. Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 2007. 1438 с.
4. СУМ – Словник української мови: в 11 томах. Київ, 1970–1980.
5. СПП-ЗУ – Словник прізвищ північно-західної України та суміжних земель / упорядник Г.Л. Аркушин. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 556 с.
6. СПП – Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернігівщини) / гол. Ред. К.М. Лук'янюк. Чернівці: Букрек, 2002. 424 с.
7. УРЕС – Український радянський енциклопедичний словник: у 3-х т. Київ, 1968.
8. Чучка – Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. Львів: Вид-во «Світ», 2005. 702 с.
9. Grzenia – Grzenia J. Słownik imion. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. 362 s.

Legend

1. СЗГ – Arkushyn H.L. (2002) Slovnyk zakhidnopoliskykh hovirok [The Dictionary of Western Polissian Dialects]. T. 2. Lutsk: Vezha [in Ukrainian].
2. Гр – Hrinchenko B. (1907–1909) Slovar ukrainsoi movy [Dictionary of Ukrainian language]: U 4-okh tomakh. Kyiv [in Ukrainian].
3. Редько – Redko Yu. (2007) Slovnyk suchasnykh ukrainskykh prizvyshch [Dictionary of modern Ukrainian surnames]: u 2-kh t. Lviv: Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka. 1438 s. [in Ukrainian].
4. СУМ – Slovnyk ukrainskoï movy (1970–1980) [Dictionary of Ukrainian language]: v 11 tomakh. Kyiv [in Ukrainian].
5. СПП-ЗУ – Slovnyk prizvyshch pivnichno-zakhidnoi Ukrainy ta sumizhnykh zemel (2013) [Dictionary of surnames of north-western Ukraine and adjacent lands] / uporiadnyk H.L. Arkushyn. Lutsk: Vezha-Druk. 556 s. [in Ukrainian].
6. СПП – Slovnyk prizvyshch: praktychnyi slovozminno-orfohrafichnyi (na materialy Chernihivshchyny) (2002) [Dictionary of surnames: practical word-change-spelling (on the material of Chernihiv region)] / hol. Red. K.M. Lukianiuk. Chernivtsi: Bukrek. 424 s. [in Ukrainian].
7. УРЕС – Ukrainskyi radianskyi entsyklopedychnyi slovnyk (1968) [Ukrainian Soviet encyclopedic dictionary]: u 3-kh t. Kyiv [in Ukrainian].
8. Чучка – Chuchka P. (2005) Prizvyshcha zakarpatskykh ukrainsiv: istoryko-etymolohichnyi slovnyk [Surnames of Transcarpathian Ukrainians: historical and etymological dictionary]. Lviv: Vyd-vo «Svit». 702 s. [in Ukrainian].
9. Grzenia – Grzenia J. (2002) Słownik imion [Dictionary of names]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 362 s. [in Polish].

Література

1. Гуровий Г. Торчин – передзвін віків: історико-краєзнавчий нарис: 2-е вид., змінене та доповнене. Луцьк: Надтир'я, 2014. 432 с.
2. Керста Р.Й. Українська антропонімія XVI століття. Чоловічі іменування: монографія. Київ: Наукова думка, 1984. 152 с.
3. Кравченко Л.О. Прізвища Лубенщини: монографія. Київ: Факт, 2004. 197 с.
4. Кравченко Л.О. Українська ономастика: антропоніміка: навч. посіб. Київ: Знання, 2014. 239 с.

5. Лісова Л.О. Антропонімія півдня Волинської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.02.01 українська мова. Луцьк, 2014. 25 с.
6. Нестерчук О. Антропонімія торчинських ромів. Луцьк: Терен, 2020. 121 с.
7. Німчук В.В. Українські прізвища з суфіксами -ук, -(')ук, -чук та етимологічно споріднені утворення. *Українська діалектологія і ономастика*: зб. ст. / відп. ред. К.К. Цілуйко. Київ: Наукова думка, 1964. С. 194–210.
8. Огієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови. Т. I–IV. Вінніпег, 1979–1994.
9. Ославська С. Як роми оселилися в Луцьку. *Волинські новини*. 30 серпня 2018 р. С. 19.
10. Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища: монографія. Київ: Наук. думка, 1966. 216 с.
11. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття: монографія. Київ: Папірус, 1969. 671 с.
12. Шоля І. Динаміка іменника жителів м. Ужгорода у XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. Луцьк, 2018. 20 с.
13. «Рідні». Карта поширення прізвищ України. URL: <https://ridni.org/karta>.

References

1. Hurovyi H. (2014) Torchyn – peredzvin vikiv: istoryko-kraieznavchyi narys [Torchyn – the bell of the ages: a historical and local lore essay]. 2-e vyd., zminene ta dopovnene. Lutsk: Nadstyria. 432 s. [in Ukrainian].
2. Kersta R.Y. (1984) Ukrainska antroponimiia XVI stolittia. Cholvichy imenuvannia [Ukrainian anthroponymy of the 16th century. Male naming]. Monohrafiia. Kyiv: Naukova dumka, 152 s. [in Ukrainian].
3. Kravchenko L.O. (2004) Prizvyshcha Lubenshchyny [Prizvyshcha Lubenshchyny]. Monohrafiia. Kyiv: Fakt. 197 s. [in Ukrainian].
4. Kravchenko L.O. (2014) Ukrainska onomastyka: antroponimika [Ukrainian onomastics: anthroponymy]. Navch. posib. Kyiv: Znannia. 239 s. [in Ukrainian].
5. Lisova L.O. (2014) Antroponimiia pivdnia Volynskoi oblasi [Anthroponymy of the south of Volyn region]. Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. fil. nauk: spets. 10.02.01 – ukrainska mova. Lutsk. 25 s. [in Ukrainian].
6. Nesterchuk O. (2000) Antroponimiia torchynskykh romiv [Antroponimiia torchynskykh romiv]. Lutsk: Teren, 2020. 121 s. [in Ukrainian].
7. Nimchuk V.V. (1964) Ukrainski prizvyshcha z sufiksamy -uk, -(')uk, -chuk ta etymolohichno sporidneni utvorennia [Ukrainian surnames with suffixes -uk, -(')uk, -chuk and etymologically related formations]. *Ukrainska dialektolohiia i onomastyka*: zb. st. Kyiv: Naukova dumka. S. 194–210 [in Ukrainian].
8. Ohienko I. (1979–1994) Etymolohichno-semantychnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological and semantic dictionary of the Ukrainian language]. Т. I–IV. Vinnipeg [in Ukrainian].
9. Oslavska S. (1966) Yak romy oselylysia v Lutsku [How the Roma settled in Lutsk]. *Volynski novyny*. 30 serpnia. S. 19 [in Ukrainian].
10. Redko Yu.K. (1966) Suchasni ukrainski prizvyshcha [Modern Ukrainian surnames: monograph]. Kyiv: Naukova dumka. 216 s. [in Ukrainian].
11. Chuchka P.P. (1969) Antroponimiia Zakarpattia [Anthroponymy of Transcarpathia: monograph]. Kyiv: Papirus. 671 s. [in Ukrainian].
12. Sholia I. (2018) Dynamika imennyka zhyteliv m. Uzhhoroda u XX st. [Dynamics of the noun of Uzhhorod residents in the 20th century]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 – ukrainska mova. Lutsk. 20 s. [in Ukrainian].
13. «Ridni». Karta poshyrennia prizvyshch Ukrainy: [“Native”. Map of the distribution of Ukrainian surnames]. URL: <https://ridni.org/karta> [in Ukrainian].

ROMA'S SURNAMES IN TWO LOCALITIES OF VOLYN

Abstract. The article gives an analysis of anthroponyms for the Roma living in the localities of Kniakhynok (the previous name – Mayaky) and Torchyn in Lutsk District, Volyn Region.

No special research on the analysis or recordings of anthroponyms for the Roma in Ukraine has been found among available sources. Thus, the analysis of Roma's surnames from the localities of Kniakhynok and Torchyn became the objective of research.

Based on the author's own records the language material is systematized and all the surnames of Roma living in the localities are identified; the composition and productivity in the groups of surnames and surname formants are specified; the lexical and semantic base of surnames is analyzed; the morphological formation of official names is characterized.

The anthroponymy for the Roma minority in Kniakhynok almost does not differ from the same Ukrainian onyms. The morphological formation is confirmed in all official names. There is a predominance of formations with patronymic formants: 8 surnames with word formative suffixes *енк-о/-enk-o, -ович/ovyuch (-евич/evyuch)* were recorded: *Григориченко/ Gryhoryuchenko, Гученко/Huchenko, Матюшенко/Matiushenko, Сердюченко/Serdiuchenko, Федоренко/Fedorenko, Станкевичюс/Stankevychius, Стоянович/Stoianovyuch, Чижеевич/Chyzhevyuch*, less activity is peculiar to polyfunctional formants *-ук/uk (-'ук/iuk, -чук/chuk)* which were recorded in three nomens – *Пукалюк/Pukaliuk, Степанюк/Stepaniuk, Юзенчук/Yuzepchuk*. Surnames with possessive suffixes *-ов/ov, -ев/iev, -ин/yn* were identified in two onyms – *Тичин/Tychyn, Санніков/Sannikov*.

The most productive among other formants is *-enk-o/-enk-o* (5 surnames) in surnames with patronymic formation, three official names with *-ович/ovyuch / -евич/evyuch* were recorded for each formant and three surnames with polyfunctional suffixes

–ук/uk(-чук/chuk) were specified.

Решаи/Repash is derivative from the anthroponym indicating the appearance of a nominee or a person as a family member. If a surname is derived from a nickname we should speak not about its origin but about the motivation which is obviously already lost.

The borrowed surname *Рзаев/Rzaiev* with obscure stem was recorded; it might be of Russian-Turkic origin.

Roma's surnames from two adjacent localities of Torchyn and Княгининок in Volyn Region were used for comparison. It has been found out that they have two common surnames such as *Юзенчук/Ÿuzerchuk* and *Стоянович/Stoianovych* and the rest of surnames is different and they include *Бобенко/Bobenko*, *Гученко/Huchenko*, *Коржевич/Korzhevych*, *Марценюк/Martseniuk*, *Марцинкевич/Martsynkevych* / *Марценкевич/Martsenkevych*, *Покальчук/Pokalchuk* and *Чужук/Chuzhuk*, *Нагаловський/Nahalovskiy*, *Ковальчук/Kovalchuk* and *Головацький/Holovatskiy*, *Станкевичюс/Stankevychius*, *Бузна/Buzna*, *Решаи/Repash*.

Keywords: anthroponym, appellative, surname, Roma, morphological formation.

© Нестерчук О., 2021 р.

Оксана Нестерчук – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету ім. Лесі Українки, Луцьк, Україна; nester-oks@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-2676-7966>

Oksana Nesterchuk – Candidate of Philology, Senior Lecturer of the Ukrainian Language Department, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine; nester-oks@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0003-2676-7966>